

Робоча програма дисципліни «Фінансовий аналіз з використанням управлінських інформаційних систем і технологій»

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 123 · КОМП'ЮТЕРНА ІНЖЕНЕРІЯ

БАКАЛАВР

150

Годин

Загальний обсяг дисципліни

5

Кредити ЄКТС

Відповідно до стандарту

5

Модулi

Змістовних блоки курсу

Загальна інформація про дисципліну

Ідентифікація

Назва: Фінансовий аналіз

Спеціальність: 123 Комп'ютерна інженерія

Освітня програма: Фінанси, банківська справа та страхування в управлінських інформаційних системах і технологіях

Ступінь: Бакалавр

Обсяг: 150 годин / 5 кредитів ЄКТС

Модулів: 5 змістовних блоки

Підсумковий контроль: Іспит

Призначення дисципліни

Дисципліна «Фінансовий аналіз з використанням управлінських інформаційних систем і технологій» формує у студентів системне розуміння методів і інструментів оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Курс охоплює теоретичні основи фінансового аналізу, методики оцінки майнового стану, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, прибутковості та інвестиційної привабливості підприємств.

Дисципліна є профільною для підготовки бакалаврів за спеціальністю 123 «Комп'ютерна інженерія» освітньої програми «Фінанси, банківська справа та страхування в управлінських інформаційних системах і технологіях» та забезпечує формування аналітичних і цифрових компетентностей.

Загальні компетентності

Аналітичне мислення

Здатність до аналізу, синтезу та критичного оцінювання фінансової інформації: виявлення суттєвих даних, порівняння показників у динаміці, формування обґрунтованих аналітичних висновків і висловлення власної позиції щодо фінансового стану підприємства.

Самоорганізація

Уміння самостійно навчатися, планувати роботу та організовувати виконання завдань у визначені строки, зокрема під час підготовки аналітичних звітів, розрахункових робіт та фінансових моделей у середовищах Excel, Python або спеціалізованих ІТ-інструментах.

Комунікація

Здатність до усної та письмової професійної комунікації: чітко пояснювати результати фінансового аналізу, аргументовано відповідати на запитання, оформлювати аналітичні записки, звіти та висновки для різних категорій стейкхолдерів.

Командна робота

Відповідальність, ініціативність, дисциплінованість та готовність працювати в команді під час аналізу фінансової звітності реальних підприємств, групового обговорення кейсів та спільної розробки аналітичних проектів з використанням цифрових інструментів.

Студент повинен вміти: аналізувати фінансову, статистичну та нормативну інформацію; виділяти головне та узагальнювати результати аналізу; планувати власну діяльність і дотримуватися дедлайнів; коректно спілкуватися з викладачами та одногрупниками; брати участь у командній роботі та розподіляти обов'язки під час виконання комплексних аналітичних завдань.

Фахові компетентності

Теоретичні основи фінансового аналізу

Розуміння сутності, предмету, методу та завдань фінансового аналізу, його місця в системі управління підприємством. Знання класифікації видів фінансового аналізу, інформаційного забезпечення та методичних прийомів аналізу фінансової звітності відповідно до П(С)БО та МСФЗ.

Аналіз фінансового стану

Здатність розраховувати та інтерпретувати показники майнового стану, ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності підприємства; проводити порівняльний і факторний аналіз фінансових показників у динаміці.

Цифрові інструменти аналізу

Уміння застосовувати комп'ютерні програми (Excel, спеціалізовані аналітичні платформи) та алгоритми автоматизованої обробки фінансової інформації; знання можливостей використання управлінських інформаційних систем для фінансового аналізу та прийняття рішень.

Студент повинен вміти: оцінювати фінансовий стан підприємства за системою аналітичних показників; проводити горизонтальний і вертикальний аналіз фінансової звітності; здійснювати факторний аналіз змін ключових фінансових показників; прогнозувати ймовірність банкрутства за сучасними моделями; використовувати ІТ-інструменти для автоматизації фінансового аналізу.

Результати навчання

→ Пояснення фінансово-аналітичних категорій

Пояснювати сутність фінансово-аналітичних категорій та явищ: активи, капітал, зобов'язання, ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, рентабельність та інвестиційна привабливість підприємства.

→ Розрахунок і інтерпретація показників

Розраховувати системи фінансових коефіцієнтів, застосовувати методи факторного аналізу, порівнювати результати з нормативними значеннями та галузевими орієнтирами, робити обґрунтовані висновки щодо фінансового стану підприємства.

→ Аналіз фінансової звітності

Аналізувати основні форми фінансової звітності підприємств (Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів) для виявлення тенденцій і відхилень у фінансовому стані.

→ ІТ-інструменти та прогнозування

Застосовувати інформаційні технології та програмні засоби для автоматизації фінансового аналізу; будувати фінансові моделі та прогнози; використовувати нормативно-правові та інформаційні джерела для прийняття обґрунтованих фінансових рішень.

Теоретичні засади фінансового аналізу та інформаційне забезпечення

Тема 1.1

Сутність, предмет, метод і завдання фінансового аналізу. Місце фінансового аналізу в системі економічного аналізу та управлінні підприємством.

Класифікація видів і форм фінансового аналізу.

Тема 1.2

Інформаційне забезпечення фінансового аналізу. Фінансова звітність як основне джерело аналізу: Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал. П(С)БО та МСФЗ.

Тема 1.3

Методи та прийоми фінансового аналізу: горизонтальний, вертикальний, трендовий, коефіцієнтний, факторний аналіз. Використання управлінських інформаційних систем та ІТ-інструментів для обробки фінансових даних.

Тема 1.1 — Лекційний матеріал

Сутність, предмет і завдання фінансового аналізу

Лекція 1 (2 год.): Поняття фінансового аналізу як науки і практики. Предмет фінансового аналізу: фінансові процеси та результати діяльності підприємства. Суб'єкти фінансового аналізу: внутрішні (менеджери, власники) та зовнішні (кредитори, інвестори, держава). Зв'язок фінансового аналізу з бухгалтерським обліком, фінансами підприємств, статистикою та математичними методами.

Класифікація видів фінансового аналізу: за суб'єктами (внутрішній, зовнішній), за часовою ознакою (ретроспективний, поточний, перспективний), за обсягом (суцільний, вибірковий), за змістом (комплексний, тематичний). Роль фінансового аналізу в прийнятті управлінських рішень.

Ключові питання лекції

- Поняття, предмет і метод фінансового аналізу
- Завдання фінансового аналізу в системі управління підприємством
- Суб'єкти та об'єкти фінансового аналізу
- Класифікація видів фінансового аналізу
- Зв'язок фінансового аналізу з іншими науками
- Особливості фінансового аналізу в умовах застосування ІТ-систем

❏ Нормативна база: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Тема 1.1 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Визначення видів фінансового аналізу для заданих управлінських ситуацій: банк оцінює кредитоспроможність позичальника; власник аналізує доцільність реінвестування прибутку; аудитор перевіряє достовірність звітності. Обґрунтування відповіді.

Завдання 2. Ознайомлення з реальною фінансовою звітністю підприємства (публічна звітність з відкритих джерел): ідентифікація форм звітності, визначення їх структури та взаємозв'язку.

Завдання 3. Тестування за ключовими термінами теми (10 питань).

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання навч. посіб.: Дропа Я. Б. «Фінансовий аналіз» — розділ «Теоретичні засади фінансового аналізу» (ЛНУ ім. Івана Франка, 2023)
- Підготовка конспекту: «Порівняння внутрішнього та зовнішнього фінансового аналізу: мета, суб'єкти, джерела інформації»
- Ознайомлення зі структурою фінансової звітності на сайті МСФЗ Foundation ([ifrs.org](https://www.ifrs.org))
- Складання схеми «Місце фінансового аналізу в системі управлінських інформаційних систем»

Очікуваний результат: студент вміє характеризувати сутність, предмет і завдання фінансового аналізу, класифікувати його види та визначати суб'єктів і об'єктів аналізу.

Тема 1.2 — Лекційний матеріал

Інформаційне забезпечення фінансового аналізу

Лекція 2 (2 год.): Склад фінансової звітності відповідно до П(С)БО та МСФЗ. **Баланс (Звіт про фінансовий стан):** структура активів (необоротні та оборотні) і пасивів (власний капітал, довгострокові та поточні зобов'язання). Горизонтальний і вертикальний аналіз балансу. **Звіт про фінансові результати:** формування чистого фінансового результату, структура доходів і витрат.

Інші форми звітності: Звіт про рух грошових коштів (прямий і непрямий методи), Звіт про власний капітал, Примітки до фінансової звітності. Недержавні джерела інформації: аудиторські звіти, ринкова інформація, рейтинги.

Ключові питання лекції

- Склад і структура фінансової звітності за П(С)БО та МСФЗ
- Зміст і призначення Балансу (Звіту про фінансовий стан)
- Зміст Звіту про фінансові результати та порядок його формування
- Звіт про рух грошових коштів: прямий і непрямий методи
- Взаємозв'язок між формами фінансової звітності
- Відкриті джерела фінансових даних в Україні та ЄС

Тема 1.2 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Горизонтальний аналіз Балансу: розрахунок абсолютних і відносних відхилень статей за два роки, виявлення змін у структурі активів і пасивів умовного підприємства.

Завдання 2. Вертикальний аналіз Звіту про фінансові результати: розрахунок питомої ваги кожної статті у виручці; побудова діаграми структури доходів і витрат.

Завдання 3. Міні-кейс: визначення якості прибутку підприємства на основі зіставлення чистого прибутку та грошового потоку від операційної діяльності.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання навч. посіб.: Школьник І.О. та ін. «Фінансовий аналіз» — розділ «Інформаційне забезпечення фінансового аналізу» (Центр учбової літератури, 2023)
- Завантаження та первинна обробка річної фінансової звітності реального підприємства з сайту Opendatabot або SMIDA (smida.gov.ua)
- Складання порівняльної таблиці: «Відмінності між П(С)БО та МСФЗ у складанні фінансової звітності»
- Пошук публічної фінансової звітності українських підприємств на сайті НКЦПФР (stockmarket.gov.ua)

Очікуваний результат: студент вміє розрізняти форми фінансової звітності, проводити горизонтальний і вертикальний аналіз, знаходити та завантажувати відкриті фінансові дані.

Тема 1.3 — Лекційний матеріал

Методи та прийоми фінансового аналізу

Лекція 3 (2 год.): Система методів фінансового аналізу.

Загальнонаукові методи: спостереження, порівняння, узагальнення, абстрагування, моделювання. **Економіко-математичні методи:** кореляційний та регресійний аналіз, методи лінійного програмування. **Спеціальні прийоми:** метод ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, відносних різниць, індексний метод — для факторного аналізу.

ІТ-інструменти фінансового аналізу: можливості MS Excel (зведені таблиці, функції ВПР, IF, фінансові функції); спеціалізовані системи: 1С:Підприємство, «ЛІГА:ЗАКОН», аналітичні модулі ERP-систем. Основи автоматизації розрахунку фінансових коефіцієнтів.

Ключові формули факторного аналізу

1. Метод ланцюгових підстановок: послідовна заміна базового значення фактора звітним
2. Метод абсолютних різниць: $\Delta Y(a) = \Delta a \times b_0$; $\Delta Y(b) = a_1 \times \Delta b$
3. Метод відносних різниць: через відносні відхилення факторів
4. Індексний метод: $I_y = I_a \times I_b$ (для мультиплікативних моделей)

Трендовий аналіз

Побудова трендової лінії для фінансових показників у часовому ряді; екстраполяція як метод фінансового прогнозування; оцінка надійності прогнозу.

Тема 1.3 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Факторний аналіз методом ланцюгових підстановок: розкласти зміну рентабельності продажів підприємства на вплив факторів (виручка, собівартість, адміністративні витрати) за умовними даними.

Завдання 2. Практична робота в Excel: побудова зведеної таблиці фінансових показників підприємства за 3 роки, автоматизований розрахунок відхилень та темпів зростання, побудова трендових графіків.

Завдання 3. Тестування за методами фінансового аналізу (10 питань).

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання навч. посіб.: Єпіфанова І.Ю., Дженджула В.В. «Фінансовий аналіз та звітність» — розділ «Методи фінансового аналізу» (ВНТУ, 2022)
- Виконання розрахункового завдання: факторний аналіз прибутку підприємства методом абсолютних різниць (5 задач)
- Підготовка конспекту: «Можливості MS Excel для автоматизації розрахунку фінансових коефіцієнтів»
- Трендовий аналіз обраного фінансового показника за даними ukrstat.gov.ua (3–5 сторінок)

Очікуваний результат: студент вміє застосовувати методи факторного аналізу, виконувати аналітичні розрахунки в Excel та будувати трендові моделі фінансових показників.

Аналіз майнового стану та фінансової стійкості

Тема 2.1

Аналіз майнового стану підприємства: склад і структура активів, показники стану та руху основних засобів, ефективність використання необоротних активів.

Тема 2.2

Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства. Угрупування активів за ступенем ліквідності і пасивів за строками погашення. Коефіцієнти ліквідності та їх нормативні значення.

Тема 2.3

Аналіз фінансової стійкості підприємства. Абсолютні та відносні показники фінансової стійкості. Типи фінансової стійкості. Вплив структури капіталу на фінансовий ризик.

Тема 2.4

Аналіз структури капіталу та джерел фінансування. Власний і позиковий капітал, ефект фінансового важеля, оптимізація структури капіталу.

Тема 2.1 — Лекційний матеріал

Аналіз майнового стану підприємства

Лекція 4–5 (4 год.): Майновий стан підприємства: склад і структура необоротних та оборотних активів. **Аналіз основних засобів (ОЗ):** коефіцієнт зносу, коефіцієнт придатності, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, фондоддача, фондомісткість. Аналіз нематеріальних активів та довгострокових фінансових інвестицій.

Аналіз оборотних активів: склад і структура (запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти, поточні фінансові інвестиції). Показники оборотності оборотного капіталу: коефіцієнт оборотності, тривалість одного обороту, коефіцієнт завантаження. Вплив тривалості операційного та фінансового циклів на ліквідність.

Ключові формули

- Коефіцієнт зносу ОЗ = Накопичена амортизація / Первісна вартість ОЗ
- Коефіцієнт придатності = 1 – Коефіцієнт зносу
- Фондоддача = Чистий дохід / Середньорічна вартість ОЗ
- Коефіцієнт оборотності ОА = Чистий дохід / Середній залишок ОА
- Тривалість обороту = 360 / Коефіцієнт оборотності
- Операційний цикл = Тривалість обороту запасів + Тривалість обороту ДЗ
- Фінансовий цикл = Операційний цикл – Тривалість обороту КЗ

Тема 2.1 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Розрахунок показників стану та ефективності використання основних засобів (коефіцієнт зносу, придатності, оновлення, вибуття, фондівіддача) за умовними даними балансу підприємства. Висновки щодо технічного стану необоротних активів.

Задача 2. Аналіз оборотних активів: розрахунок показників оборотності (запасів, дебіторської заборгованості, готової продукції), визначення тривалості операційного та фінансового циклів.

Задача 3. Порівняльний аналіз структури активів двох підприємств однієї галузі — виявлення відмінностей та обґрунтування висновків.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання навч. посіб.: Косова Т.Д. «Фінансовий аналіз» — розділ «Аналіз майнового стану» (Центр учбової літератури, 2023)
- Виконання аналітичного завдання: розрахунок показників майнового стану реального підприємства за відкритою фінансовою звітністю (smida.gov.ua або opendatabot.ua) за 2 роки
- Підготовка аналітичної записки: «Тенденції зміни майнового стану підприємств переробної промисловості України» (за даними ukrstat.gov.ua)
- Розв'язання типових задач на розрахунок операційного та фінансового циклів (4 задачі)

Очікуваний результат: студент вміє розраховувати та інтерпретувати показники майнового стану, ефективності використання основних засобів та оборотності оборотних активів підприємства.

Тема 2.2 — Лекційний матеріал

Аналіз ліквідності та платоспроможності

Лекція 6 (2 год.): Поняття ліквідності та платоспроможності підприємства. Угрупування активів за ступенем ліквідності: А1 (абсолютно ліквідні), А2 (швидко реалізовані), А3 (повільно реалізовані), А4 (важко реалізовані). Угрупування пасивів за строками погашення: П1 (термінові зобов'язання), П2 (короткострокові пасиви), П3 (довгострокові пасиви), П4 (постійні пасиви). Умови абсолютної ліквідності балансу.

Відносні показники ліквідності: коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{\text{абс}} \geq 0,2$), коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{\text{шв}} \geq 0,7-0,8$), коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{\text{пот}} \geq 2,0$). Аналіз чистого оборотного капіталу (ЧОК) та його вплив на фінансовий стан.

Ключові формули

- $K_{\text{абс}} = (\text{Грошові кошти} + \text{Поточні фінансові інвестиції}) / \text{Поточні зобов'язання}$
- $K_{\text{шв}} = (A1 + A2) / \text{Поточні зобов'язання}$
- $K_{\text{пот}} = \text{Оборотні активи} / \text{Поточні зобов'язання}$
- $\text{ЧОК} = \text{Оборотні активи} - \text{Поточні зобов'язання}$

Аналіз грошових потоків

Оцінка платоспроможності за Звітом про рух грошових коштів: коефіцієнт достатності грошового потоку, коефіцієнт ефективності грошового потоку, аналіз динаміки залишків грошових коштів.

Тема 2.2 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Угрупування активів і пасивів балансу за ступенем ліквідності та строками погашення; перевірка умов абсолютної ліквідності балансу умовного підприємства за два звітних роки.

Задача 2. Розрахунок коефіцієнтів ліквідності (абсолютної, швидкої, поточної) та чистого оборотного капіталу; порівняння з нормативними значеннями; висновки щодо динаміки ліквідності.

Задача 3. Аналіз грошових потоків підприємства: розрахунок коефіцієнтів достатності та ефективності грошового потоку, виявлення причин дефіциту/надлишку грошових коштів.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання навч. посіб.: Ткаченко І.П., Фрунза С.А., Штець Т.Ф. «Фінансовий аналіз» — розділ «Аналіз ліквідності» (Імекс-ЛТД, 2023)
- Аналіз ліквідності реального підприємства за відкритою звітністю: розрахунок усіх коефіцієнтів ліквідності за 3 роки, побудова динамічного графіку в Excel
- Підготовка аналітичної записки: «Стан ліквідності підприємств фінансового сектору України» (за даними НБУ: bank.gov.ua)
- Розв'язання задач на розрахунок показників ліквідності та ЧОК (5 задач)

Очікуваний результат: студент вміє групувати активи і пасиви за ліквідністю, розраховувати коефіцієнти ліквідності, аналізувати грошові потоки та робити висновки щодо платоспроможності підприємства.

Тема 2.3 — Лекційний матеріал

Аналіз фінансової стійкості підприємства

Лекція 7 (2 год.): Поняття фінансової стійкості як характеристики структури фінансування. **Абсолютні показники фінансової стійкості:** надлишок/нестача власних оборотних коштів (ВОК), надлишок/нестача власних і довгострокових позикових коштів, надлишок/нестача загальної величини нормальних джерел формування запасів. Типи фінансової стійкості: абсолютна, нормальна, нестійка, кризова.

Відносні показники фінансової стійкості: коефіцієнт автономії ($\geq 0,5$), коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансового ризику (фінансового левериджу), коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт покриття інвестицій.

Ключові формули

- $K_{\text{авт}} = \text{Власний капітал} / \text{Підсумок балансу}$
- $K_{\text{фін.залеж}} = \text{Позиковий капітал} / \text{Підсумок балансу}$
- $K_{\text{фін.ризик}} = \text{Позиковий капітал} / \text{Власний капітал}$
- $K_{\text{маневр}} = \text{ВОК} / \text{Власний капітал}$
- $\text{ВОК} = \text{Власний капітал} - \text{Необоротні активи}$

Типи фінансової стійкості

Визначення типу фінансової стійкості через систему нерівностей: абсолютна ($S = \{1;1;1\}$), нормальна ($S = \{0;1;1\}$), нестійка ($S = \{0;0;1\}$), кризова ($S = \{0;0;0\}$). Практичне застосування в аналізі.

Тема 2.3–2.4 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Розрахунок абсолютних показників фінансової стійкості; визначення типу фінансової стійкості підприємства за умовними даними балансу. Порівняльний аналіз за два роки.

Задача 2. Розрахунок відносних коефіцієнтів фінансової стійкості (автономії, фінансової залежності, фінансового ризику, маневреності ВК); зіставлення з нормативами; висновки щодо структури фінансування.

Задача 3. Аналіз ефекту фінансового важеля: розрахунок ЕФВ для підприємства з різними структурами капіталу; визначення оптимального співвідношення власного та позикового капіталу.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання навч. посіб.: Приймак С. В. «Фінансовий аналіз» — розділи «Фінансова стійкість», «Структура капіталу» (КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022)
- Аналіз фінансової стійкості реального підприємства: розрахунок усіх показників, визначення типу стійкості, побудова динамічного графіку в Excel
- Підготовка реферату: «Оптимізація структури капіталу підприємств в умовах нестабільного фінансового середовища» (3–4 сторінки)
- Розв'язання задач на розрахунок ефекту фінансового важеля (4 задачі)

Очікуваний результат: студент вміє визначати тип фінансової стійкості, розраховувати відповідні коефіцієнти та аналізувати вплив структури капіталу на фінансовий ризик підприємства.

Аналіз фінансових результатів та ділової активності

Тема 3.1

Аналіз доходів і витрат підприємства. Склад і структура доходів та витрат операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Факторний аналіз чистого доходу.

Тема 3.2

Аналіз прибутку підприємства. Формування і використання прибутку, факторний аналіз зміни чистого прибутку. Маржинальний аналіз: точка беззбитковості, запас фінансової міцності.

Тема 3.3

Аналіз рентабельності підприємства. Система показників рентабельності: продукції, продажів, активів (ROA), власного капіталу (ROE). Модель Дюпон та факторний аналіз рентабельності.

Тема 3.4

Аналіз ділової активності підприємства. Коефіцієнти оборотності активів, капіталу, запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості. Тривалість операційного та фінансового циклів.

Тема 3.1–3.2 — Лекційний матеріал

Аналіз доходів, витрат і прибутку підприємства

Лекція 8–9 (4 год.): Склад доходів підприємства: чистий дохід від реалізації, інші операційні доходи, доходи від участі в капіталі, інші фінансові та інвестиційні доходи. Аналіз динаміки та структури доходів. Склад витрат за елементами та статтями. Аналіз собівартості реалізованої продукції.

Формування прибутку: валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, прибуток до оподаткування, чистий прибуток. Факторний аналіз зміни прибутку від реалізації: вплив обсягу реалізації, структури продукції, ціни та собівартості.

Маржинальний аналіз

Аналіз беззбитковості: класифікація витрат на постійні та змінні; точка беззбитковості в натуральному та вартісному виразі; запас фінансової міцності (ЗФМ); операційний леверидж (DOL) як показник ризику.

- **ТБ (шт.)** = Постійні витрати / (Ціна – Змінні витрати на од.)
- **ТБ (грн.)** = Постійні витрати / (1 – Рівень змінних витрат)
- **ЗФМ** = (Виручка – ТБ(грн.)) / Виручка × 100%
- **DOL** = Маржинальний дохід / Прибуток від операцій

Тема 3.1–3.2 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Факторний аналіз прибутку від реалізації: визначення впливу обсягу реалізації, структури, ціни та собівартості на зміну прибутку методом ланцюгових підстановок.

Задача 2. Маржинальний аналіз: класифікація витрат підприємства на постійні та змінні, розрахунок точки беззбитковості (натуральний і вартісний вираз), запасу фінансової міцності та операційного левериджу.

Задача 3. Побудова графіку беззбитковості в Excel; аналіз впливу зміни ціни та обсягу виробництва на точку беззбитковості.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання навч. посіб.: Дропа Я. Б. «Фінансовий аналіз» — розділ «Аналіз фінансових результатів» (ЛНУ ім. Івана Франка, 2023)
- Аналіз прибутку і збитковості реального підприємства за відкритою фінансовою звітністю: факторний аналіз за два роки в Excel
- Підготовка есе: «Фінансові результати підприємств України в умовах воєнного стану: динаміка та тенденції» (за даними ukrstat.gov.ua)
- Розв'язання задач на маржинальний аналіз та розрахунок точки беззбитковості (5 задач)

Очікуваний результат: студент вміє проводити факторний аналіз прибутку, виконувати маржинальний аналіз, розраховувати точку беззбитковості та запас фінансової міцності.

Тема 3.3–3.4 — Лекційний матеріал

Аналіз рентабельності та ділової активності

Лекція 10 (2 год.): Система показників рентабельності: рентабельність продукції ($R_{\text{пр}} = \text{Прибуток від реалізації} / \text{Собівартість} \times 100\%$), рентабельність продажів ($R_{\text{прод}} = \text{Чистий прибуток} / \text{Чистий дохід} \times 100\%$), рентабельність активів $ROA = \text{Чистий прибуток} / \text{Активи} \times 100\%$, рентабельність власного капіталу $ROE = \text{Чистий прибуток} / \text{ВК} \times 100\%$. Порівняння з галузевими нормами та в динаміці.

Модель Дюпон: $ROE = \text{Рентабельність продажів} \times \text{Оборотність активів} \times \text{Мультиплікатор власного капіталу}$. Розширена модель Дюпон (5-факторна). Факторний аналіз рентабельності власного капіталу.

Ділова активність

Лекція 11 (2 год.): Показники ділової активності — кількісні (темпи зростання виручки, активів, прибутку) та якісні (ефективність використання ресурсів). Коефіцієнти оборотності: всіх активів, оборотних активів, запасів, дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованості, власного капіталу. Тривалість оборотів у днях. «Золоте правило» економіки підприємства: Темп зростання прибутку > Темп зростання виручки > Темп зростання активів > 100%.

Тема 3.3–3.4 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Розрахунок системи показників рентабельності підприємства за умовними даними Балансу і Звіту про фінансові результати; порівняльний аналіз за два роки; висновки щодо прибутковості.

Задача 2. Факторний аналіз ROE за моделлю Дюпон: визначення внеску кожного фактора (рентабельність продажів, оборотність активів, фінансовий леверидж) у зміну рентабельності власного капіталу.

Задача 3. Розрахунок показників ділової активності; перевірка «золотого правила» економіки підприємства; визначення ефективності управління ресурсами.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання навч. посіб.: Чубка О.М., Хома І.Б., Ливдар М.В. «Фінансовий аналіз. Практикум» — розділи «Рентабельність», «Ділова активність» (Кондор, 2023)
- Комплексний аналіз рентабельності та ділової активності реального підприємства за 3 роки (за відкритою звітністю) з використанням Excel
- Підготовка аналітичної записки: «Рентабельність IT-компаній та підприємств фінансового сектору: порівняльний аналіз»
- Розв'язання задач на факторний аналіз ROE за моделлю Дюпон (4 задачі)

Очікуваний результат: студент вміє розраховувати показники рентабельності та ділової активності, проводити факторний аналіз ROE за моделлю Дюпон та інтерпретувати результати.

Аналіз інвестиційної привабливості та фінансове прогнозування

Тема 4.1

Аналіз інвестиційної привабливості підприємства. Методи оцінки: інтегральна оцінка, рейтинговий аналіз, кредитний скоринг. Показники для оцінки інвестором та кредитором.

Тема 4.2

Прогнозування банкрутства підприємства. Моделі прогнозування: Альтмана (Z-score), Спрінгейта, Таффлера, Ліса, вітчизняні дискримінантні моделі. Ознаки фінансової кризи та антикризові заходи.

Тема 4.3

Фінансове прогнозування та планування. Методи прогнозування фінансових показників: метод відсотка від продажу, методи часових рядів, регресійний аналіз. Складання прогнозних форм звітності.

Тема 4.4

Аналіз і оцінка вартості бізнесу. Підходи до оцінки вартості: дохідний (DCF), порівняльний (мультиплікатори), витратний. Практичне застосування в інвестиційному аналізі.

Тема 4.1–4.2 — Лекційний матеріал

Інвестиційна привабливість і прогнозування банкрутства

Лекція 12–13 (4 год.): Інвестиційна привабливість підприємства: поняття, рівні аналізу (країна, галузь, регіон, підприємство).

Методи оцінки: інтегральна оцінка (зважена сума нормованих показників), рейтинговий метод, кредитний скоринг. Ключові показники для оцінки інвестиційної привабливості: ліквідність, рентабельність, фінансова стійкість, ділова активність, якість управління.

Прогнозування банкрутства: двофакторна модель Альтмана, п'ятифакторна Z-модель Альтмана (для акціонерних товариств і неакціонерних компаній), модель Спрінгейта, модель Таффлера, модель Ліса. Вітчизняні дискримінантні моделі оцінки фінансового стану.

Модель Альтмана (5-факторна)

- $Z = 1,2 \times X_1 + 1,4 \times X_2 + 3,3 \times X_3 + 0,6 \times X_4 + 1,0 \times X_5$
- X_1 = ЧОК / Активи
- X_2 = Нерозподілений прибуток / Активи
- X_3 = EBIT / Активи
- X_4 = Ринкова вартість власного капіталу / Позиковий капітал
- X_5 = Чистий дохід / Активи

Зони ризику

$Z < 1,81$ — висока ймовірність банкрутства; $1,81 \leq Z \leq 2,99$ — зона невизначеності; $Z > 2,99$ — низька ймовірність банкрутства.

Тема 4.1–4.2 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Рейтингова оцінка інвестиційної привабливості двох підприємств за системою фінансових показників: нормування показників, визначення вагових коефіцієнтів, розрахунок інтегрального рейтингу, ранжування підприємств.

Задача 2. Прогнозування банкрутства: розрахунок Z-показника Альтмана для умовного підприємства; визначення зони ризику; порівняння з моделлю Спрінгейта. Обґрунтування висновків.

Задача 3. Кейс: аналіз фінансового стану підприємства з ознаками фінансової кризи — розробка антикризових заходів.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання навч. посіб.: Косова Т.Д. «Фінансовий аналіз» — розділи «Інвестиційна привабливість», «Прогнозування банкрутства» (Центр учбової літератури, 2023)
- Розрахунок Z-показника Альтмана для реального підприємства за 3 роки; аналіз динаміки зони ризику в Excel
- Підготовка аналітичної записки: «Методи прогнозування банкрутства: порівняння моделей та їх застосування для підприємств України»
- Ознайомлення з Кодексом України з процедур банкрутства (zakon.rada.gov.ua)

Очікуваний результат: студент вміє оцінювати інвестиційну привабливість підприємства рейтинговим методом, розраховувати Z-показники моделей банкрутства та діагностувати ознаки фінансової кризи.

Тема 4.3–4.4 — Лекційний матеріал

Фінансове прогнозування та оцінка вартості бізнесу

Лекція 14 (2 год.): Фінансове прогнозування: поняття, методи (метод відсотка від продажу, метод регресійного аналізу, методи часових рядів — ковзне середнє, експоненційне згладжування). Побудова прогнозного балансу та прогнозного Звіту про фінансові результати методом відсотка від продажу: визначення залежних статей, розрахунок потреби у зовнішньому фінансуванні (EFN).

Оцінка вартості бізнесу

Підходи до оцінки вартості підприємства: дохідний підхід (модель DCF: $\text{вартість} = \sum FCF_t / (1+WACC)^t + TV / (1+WACC)^n$), порівняльний підхід (мультиплікатори P/E, EV/EBITDA, P/BV), витратний підхід (чисті активи). Поняття WACC (середньозважена вартість капіталу). Практичне застосування в злиттях і поглинаннях, інвестиційному аналізі.

Ключові формули

- **EFN** = $(A/S) \times \Delta S - (L/S) \times \Delta S - PM \times S_1 \times (1-d)$
- **WACC** = $w_d \times k_d \times (1-T) + w_e \times k_e$

Тема 4.3–4.4 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Задача 1. Побудова прогнозного балансу та прогнозного Звіту про фінансові результати методом відсотка від продажу для умовного підприємства; розрахунок потреби у зовнішньому фінансуванні (EFN).

Задача 2. Оцінка вартості підприємства дохідним підходом (DCF): прогнозування вільних грошових потоків на 3 роки, розрахунок термінальної вартості, дисконтування за ставкою WACC.

Задача 3. Порівняльна оцінка вартості підприємства за мультиплікаторами P/E та EV/EBITDA на прикладі публічних компаній.

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання навч. посіб.: Школьник І.О. та ін. «Фінансовий аналіз» — розділи «Фінансове прогнозування», «Оцінка вартості бізнесу» (Центр учбової літератури, 2023)
- Побудова прогнозних фінансових звітів для реального підприємства на 1 рік методом відсотка від продажу в Excel
- Підготовка реферату: «Методи оцінки вартості бізнесу: порівняльний аналіз дохідного, витратного та порівняльного підходів» (3–4 сторінки)
- Розв'язання задач на розрахунок DCF та WACC (4 задачі)

Очікуваний результат: студент вміє будувати прогнозні фінансові звіти, розраховувати потребу у фінансуванні та оцінювати вартість підприємства різними методами.

Комплексний фінансовий аналіз та ІТ-інструменти

Тема 5.1

Комплексний фінансовий аналіз підприємства. Методологія проведення комплексного аналізу, структура аналітичного звіту, інтерпретація результатів і формування висновків.

Тема 5.2

Фінансовий аналіз в управлінських інформаційних системах. Автоматизовані системи фінансового аналізу: можливості Excel, спеціалізоване ПЗ, хмарні аналітичні платформи, ВІ-системи.

Тема 5.3

Аналіз фінансового стану банків та страхових компаній. Специфіка фінансової звітності фінансових установ. Нормативи НБУ та НКФП. Показники фінансової стійкості банківського сектору.

Тема 5.1 — Лекційний матеріал

Комплексний фінансовий аналіз підприємства

Лекція 15 (2 год.): Поняття комплексного фінансового аналізу. Методологія побудови системи показників для всебічної оцінки фінансового стану. Послідовність проведення комплексного аналізу: загальна оцінка → майновий стан → ліквідність → фінансова стійкість → ділова активність → рентабельність → прогнозна оцінка. Узагальнювальні методи: рейтингова оцінка, бальна оцінка, матриця фінансового стану.

Структура аналітичного звіту: загальна характеристика підприємства, аналіз зовнішнього середовища, фінансовий аналіз (кожен розділ), зведена таблиця показників, узагальнені висновки, рекомендації. Стандарти оформлення аналітичних матеріалів.

Матриця фінансового стану

Класифікація підприємств за комплексним фінансовим станом: зони (відмінний, добрий, задовільний, незадовільний, критичний стан). Бальна оцінка фінансового стану: присвоєння балів кожному показнику залежно від його значення; розрахунок сумарного балу та клас фінансового стану. Застосування для кредитного скорингу та ризик-менеджменту.

- Клас I (≥ 100 балів) — фінансово стійке підприємство
- Клас II (85–99 балів) — незначний ризик
- Клас III (70–84 бали) — проблемне підприємство
- Клас IV (55–69 балів) — високий ризик банкрутства
- Клас V (< 55 балів) — підприємство-банкрот

Тема 5.2 — Лекційний матеріал

Фінансовий аналіз в управлінських інформаційних системах

Лекція 16 (2 год.): Місце фінансового аналізу в архітектурі управлінських інформаційних систем (MIC/ERP). Рівні автоматизації фінансового аналізу: операційний (первинні дані), тактичний (управлінські звіти), стратегічний (BI-дашборди). Огляд програмного забезпечення: 1С:Підприємство (модуль фінансового аналізу), «ЛІГА:ЗАКОН — Аналітик», М.Е.Дос, хмарні сервіси (Google Sheets, Power BI).

Практичні аспекти автоматизації: імпорт фінансової звітності у форматах XML/XBRL; автоматичний розрахунок коефіцієнтів за шаблонами; візуалізація результатів аналізу (діаграми, дашборди); формування аналітичних звітів. Основи аналізу фінансових даних на Python: бібліотеки pandas, matplotlib для обробки фінансових таблиць.

BI-системи у фінансовому аналізі

Business Intelligence (BI) як інструмент фінансового аналізу: збір даних з різних джерел (ERP, CRM, бухгалтерські системи), ETL-процеси, OLAP-куби для багатовимірного аналізу, KPI-дашборди для моніторингу фінансових показників у реальному часі.

- Power BI: підключення до фінансових джерел, DAX-формули, інтерактивні звіти
- Tableau: візуалізація фінансових трендів та KPI
- Excel Power Query: трансформація та консолідація фінансових даних
- Штучний інтелект у фінансовому аналізі: ML-моделі для прогнозування

Тема 5.2–5.3 — Практичне заняття та СРС

Практичне заняття (2 год.)

Завдання 1. Практична робота в Excel/Power BI: імпорт фінансової звітності підприємства, автоматичний розрахунок основних фінансових коефіцієнтів за шаблоном, побудова інтерактивного дашборду фінансових показників.

Завдання 2. Аналіз фінансового стану банку за даними НБУ (bank.gov.ua): структура активів, нормативи ліквідності (Н4, Н5, Н6), достатність капіталу (Н2), рентабельність активів і капіталу.

Завдання 3. Підсумкова дискусія: «Перспективи застосування штучного інтелекту та Big Data у фінансовому аналізі».

Самостійна робота (5 год.)

- Опрацювання матеріалів: Алексєєнко І.І. «Інформаційні технології фінансових розрахунків» — лабораторні роботи (ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2023)
- Побудова комплексного фінансового аналізу реального підприємства у Power BI або Excel: дашборд з 5–7 ключових показників, автоматичне оновлення при зміні вхідних даних
- Підготовка презентації «Комплексний фінансовий аналіз обраного підприємства» (12–15 слайдів) — підготовка до іспиту
- Систематизація матеріалу всього курсу для підготовки до підсумкового іспиту

Очікуваний результат: студент вміє автоматизувати фінансовий аналіз засобами ІТ, будувати аналітичні дашборди та проводити комплексну оцінку фінансового стану підприємства.

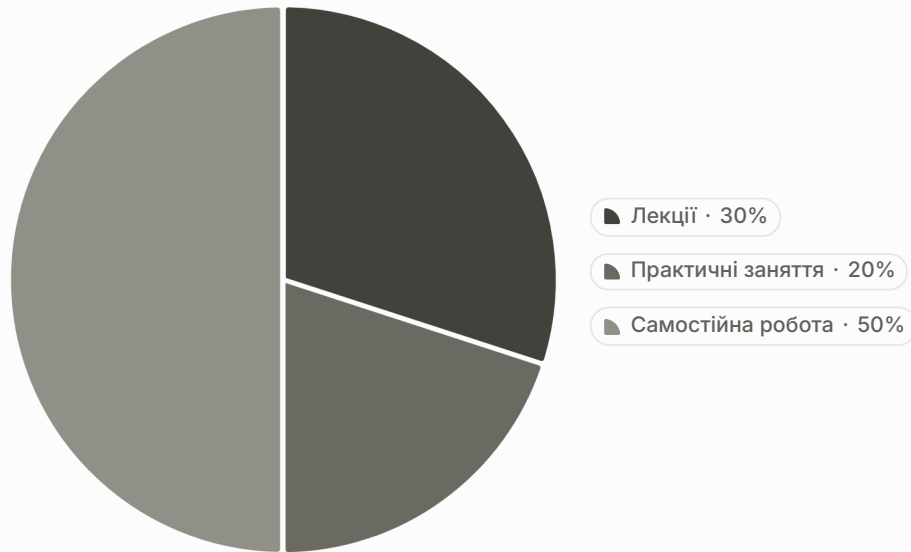
Розподіл навчального часу – 150 годин

Модуль	Тема	Лекції (год.)	Практичні (год.)	СРС (год.)
Модуль 1	Тема 1.1 – Сутність фінансового аналізу	2	2	5
	Тема 1.2 – Інформаційне забезпечення	2	2	5
	Тема 1.3 – Методи фінансового аналізу	2	2	5
Модуль 2	Тема 2.1 – Аналіз майнового стану	4	2	5
	Тема 2.2 – Ліквідність і платоспроможність	2	2	5
	Тема 2.3–2.4 – Фінансова стійкість і капітал	4	2	5
Модуль 3	Тема 3.1–3.2 – Доходи, витрати та прибуток	4	2	5
	Тема 3.3–3.4 – Рентабельність і ділова активність	4	2	5
Модуль 4	Тема 4.1–4.2 – Інвестиційна привабливість і банкрутство	4	2	5
	Тема 4.3–4.4 – Прогнозування та оцінка бізнесу	4	2	5
Модуль 5	Тема 5.1 – Комплексний аналіз	5	4	5
	Тема 5.2–5.3 – ІТ-інструменти та аналіз фін. установ	4	4	5
	Підготовка до іспиту (іспит)	3	2	5
Разом		45	30	75

Загальний обсяг: **150 годин = 5 кредитів ЄКТС**. Розподіл є орієнтовним і може коригуватися відповідно до специфіки навчального процесу.

Структура навчального часу

Коментар до розподілу

Загальний обсяг — **150 годин (5 кредитів ЄКТС)** — розподілено між трьома формами роботи для забезпечення балансу між теорією, практикою та самостійним дослідженням.

Лекції — 45 год. (30%)

Системне подання ключового теоретичного матеріалу з використанням наочних схем, таблиць, формул і прикладів із фінансової практики.

Практичні — 30 год. (20%)

Відпрацювання навичок розрахунку фінансових показників, розв'язання задач, аналіз кейсів, робота з Excel та BI-системами, захист аналітичних проектів.

Самостійна робота — 75 год. (50%)

Поглиблене вивчення, виконання розрахункових і аналітичних завдань, робота з фінансовою звітністю реальних підприємств, підготовка до іспиту. СРС становить **50% обсягу дисципліни**.

Самостійна робота студентів – Детальний опис

Опрацювання літератури

Поглиблене вивчення теоретичного матеріалу за підручниками з фінансового аналізу (Дропа, Школьник, Косова, Ткаченко та ін.), нормативно-правовими актами (П(С)БО, МСФЗ, закони про фінансову звітність), науковими статтями у фахових виданнях (журнал «Економіка та суспільство», Бізнес Інформ). Студент конспектує ключові положення, виділяє головні поняття та порівнює підходи різних авторів.

Індивідуальні завдання

Виконання розрахункових завдань (ліквідність, фінансова стійкість, рентабельність, Z-показники); аналітичних завдань (комплексний аналіз фінансового стану реального підприємства за відкритою звітністю); творчих завдань — есе, аналітичні записки, міні-дослідження з актуальних питань фінансового аналізу в умовах цифровізації.

Робота з інформаційними ресурсами

Опрацювання офіційних сайтів: Міністерства фінансів (mof.gov.ua), НБУ (bank.gov.ua), НКЦПФР (stockmarket.gov.ua), Держстату (ukrstat.gov.ua), SMIDA (smida.gov.ua), Opendatabot (opendatabot.ua), Верховної Ради (zakon.rada.gov.ua). Аналіз фінансових звітів, пошук та завантаження актуальної фінансової інформації.

Підготовка до занять та іспиту

Підготовка до практичних занять (опрацювання умов задач, повторення формул і методів аналізу); підготовка до тестувань за кожним модулем; підготовка комплексного аналітичного звіту та презентації для підсумкового іспиту (систематизація знань, типові задачі всього курсу).

Форми контролю знань

1

Поточний контроль

Завдання: розрахункові та аналітичні вправи за темами змістовного модуля. Оцінюються регулярність виконання завдань, якість аналітичних розрахунків та рівень засвоєння матеріалу. Поточний контроль формує накопичувальну оцінку протягом семестру. Проводиться після кожної теми у формі тестування (10–15 питань) або усного опитування.

2

Проміжний контроль

Комплексне розрахункове або аналітичне завдання, яке охоплює теми змістовного модуля (теоретичні питання, розрахунок фінансових коефіцієнтів, аналіз реальної фінансової звітності, інтерпретація результатів). Оцінюються повнота відповіді, правильність розрахунків та обґрунтованість висновків. Проводиться після завершення кожного змістовного модуля.

3

Підсумковий контроль — Іспит

Іспит відповідно до навчального плану. Форма проведення: письмовий іспит (теоретичні питання + розрахункові задачі) або комплексний тест з відкритими питаннями. Підсумкова оцінка враховує результати поточного, проміжного та підсумкового контролю: **100-бальна система** з переведенням у національну шкалу та ЄКТС (A, B, C, D, E, FX, F).

Методи викладання

Викладання дисципліни «Фінансовий аналіз» поєднує класичні академічні та інтерактивні методи, що забезпечує формування не лише міцної теоретичної бази, а й практичних навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності у сфері фінансів та управлінських інформаційних систем.

Лекції

Системне подання теоретичного матеріалу з використанням наочних схем, таблиць, формул і прикладів із фінансової практики; студенти ведуть конспекти та задають уточнювальні запитання.

Кейс-стаді

Аналіз фінансової звітності реальних підприємств (публічна звітність); студенти виявляють проблеми фінансового стану, пропонують заходи покращення та обґрунтовують висновки.

Практичні задачі

Розрахункові вправи за темами (ліквідність, рентабельність, фінансова стійкість, банкрутство, DCF); відпрацювання алгоритмів розв'язання у письмовій формі та в Excel.

Дискусії

Обговорення актуальних питань фінансового аналізу в Україні (цифровізація, ВІ-системи, аналіз в умовах воєнного стану, міжнародні стандарти звітності); розвиток критичного мислення та аргументації.

ІТ-практикум

Практична робота у Excel (зведені таблиці, автоматизований розрахунок коефіцієнтів) та Power BI (побудова фінансових дашбордів); введення у Python-бібліотеки для обробки фінансових даних.

Самостійне дослідження

Підготовка аналітичних звітів, міні-рефератів і презентацій за обраним підприємством; розвиток навичок самостійного пошуку та систематизації фінансової інформації з відкритих джерел.

Усі методи спрямовані на формування компетентностей, передбачених освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування в управлінських інформаційних системах і технологіях» спеціальності 123 «Комп'ютерна інженерія».

Рекомендована література та ресурси

Підручники та навчальні посібники (2022–2024 рр.)

- 1 Дропа Я. Б.**
Фінансовий аналіз : навч. посібник. — Електрон. вид. — Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. — 238 с.
- 2 Єпіфанова І. Ю., Дженджула В. В.**
Фінансовий аналіз та звітність : електронний практикум. — 2-ге вид., доп. — Вінниця : ВНТУ, 2022. — 144 с.
- 3 Косова Т. Д.**
Фінансовий аналіз : навчальний посібник. — Київ : Центр учбової літератури, 2023. — 440 с.
- 4 Школьник І. О., Боярко І. М., Дейнека О. В. та ін.**
Фінансовий аналіз : навчальний посібник. — Київ : Центр учбової літератури, 2023. — 368 с.
- 5 Ткаченко І. П., Фрунза С. А., Штець Т. Ф.**
Фінансовий аналіз : навчальний посібник / ред. І. П. Ткаченко. — Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2023. — 346 с.
- 6 Чубка О. М., Хома І. Б., Ливдар М. В.**
Фінансовий аналіз. Практикум. — Київ : Кондор, 2023. — 160 с.
- 7 Приймак С. В.**
Фінансовий аналіз : навч. посібник. — Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. — 119 с.
- 8 Алексєєнко І. І.**
Інформаційні технології фінансових розрахунків : методичні матеріали для спеціальності 072. — Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2023.
- 9 Стеценко С. П., Титок В. В., Лисиця Н. В. та ін.**
Фінанси : навч. посібник. — Київ : КНУБА, 2024.
- 10 Ясіновська І. Ф., Лоек Ю. Д.**
Фінансовий стан малих підприємств в Україні: проблеми, тенденції, перспективи. Бізнес Інформ. — 2022. — № 8. — С. 180–189.

Нормативно-правова база

- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»
zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14
- Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО)
zakon.rada.gov.ua
- Кодекс України з процедур банкрутства
zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19

Офіційні ресурси та фахові видання

Національний банк України bank.gov.ua	Міністерство фінансів України mof.gov.ua
НКЦПФР / SMIDA smida.gov.ua	Державна служба статистики ukrstat.gov.ua
Верховна Рада України zakon.rada.gov.ua	Журнал «Економіка та суспільство» economyandsociety.in.ua
Журнал «Бізнес Інформ» business-inform.net	